

de se ipso genuerit quod non sit æquale gignenti, et possit subjici vanitati. Aut si æquale dixeris, erit utrumque mutabile. Quæ major impietas, quam ista credere ac dicere, et malle perversa opinione Deum in deterius, quam correcta ratione se ipsum in melius commutare? Si autem timueris dicere mutabilem Deum, quia revera magna est et apertissima impietas; dixeris etiam creaturam esse incommutabilem, ut eam parem facias Creatori, et unius ejusdemque substantiæ: rursus tibi tua Epistola respondebit. Unde enim est anima illa, quam ponis in medio spirituum, « cui a principio dicis naturam suam dedisse victoriam; » eique legem conditionemque proponis, « quia si una cum spiritu virtutum fecerit, habebit cum eo vitam perpetuam, illudque possidebit regnum ad quod Dominus noster invitat; si vero ab spiritu vitiorum incipiat trahi, ac post consensum poenitudinem gerat, habebit harum sordium indulgentiæ fontem. » His certe verbis ex epistola tua recognovisti, simul etiam recognovisti mutabilem te animæ constituisse naturam. Aliquando enim consentire spiritui vitiorum, ac rursus poenitudinem gerere, quid est aliud quam nunc in melius, nunc in deterius commutari? Et hoc te manifestissima veritas compulit dicere. Ipsa enim anima tua, si dissimulare velles, urgeret te attendere mutabilitatem suam, et toties ex quo natus es, per varias voluntates, doctrinas, obliviones, consensionesque mutata, testis sibi fieret, ac nulla extrinsecus documenta quæriraret.

IX. Nisi forte hoc te adjuvari putes, ut dicas incommutabilem esse animam, quia subjunxisti dicens: « Non enim propria voluntate peccavit, sed alterius ductu; carnis enim commixtione ducitur, non propria voluntate. » In qua sententia forte hoc vis intelligi, ut scilicet anima in natura propria sit incommutabilis, in alterius vero naturæ

commixtione mutabilis: quasi vero quæratur, cur ita sit, et non quia ita est. Jam hoc modo etiam Hectoris et Ajacis, imovero cunctorum hominum atque animantium corpora invulnerabilia dicerentur, si abesset ictus et casus, quibus eis vulnus possit infligi. Sed nimirum propterea solius Achillis corpus, sive poëtico figmento, sive aliqua occultiore vi rerum invulnerabile dictum est, quod etiam tela cum ingruerent, non penetrabatur: et ex qua parte penetrari potuit, ex hac utique invulnerabile non fuit. Sic anima si esset incommutabilis, ita nullius rei permixtione commutaretur, sicut corpus quod est invulnerabile, nullius rei contactu aut impetu vulneratur. Itaque nos quia Dei Verbum incontaminabile dicimus, etiam carne mortali et vulnerabili assumpta, ut nos et mortem et quælibet incommoda corporis contemnere doceret, natum de virgine credere non timemus: vos autem quia impia perversitate contaminabilem Filium Dei creditis, carni eum permittere formidatis; cujus tamen substantiam animæ naturam esse perhibentes, ita commixtum carni asseveratis, ut etiam in deterius commutatum non dubitetis opinari. Elige igitur quid velis: utrum Deum commutabilem dicere vel credere, ut de commutabilis Patris substantia commutabilem prolem genitam esse pariter credas; quæ quanta sit impietas, profecto sentis: an incommutabilem Deum dicere, sed tamen de substantia sua prolem genuisse mutabilem, quod nihilominus vides quam impie absurdeque dicatur: an vero ita Deum incommutabilem confiteris, ut etiam quod de substantia sua genuit, æqualiter non mutetur; pariterque sit summum ac præstantissimum bonum, ipsumque summe esse ad eundem modum permansione inviolabili obtineat; cætera vero inferiora bona, quam creaturam vocamus, non de ipso, nam essent æqualia; sed tamen quia bona, ipse; quia non æqualia, de

nihilo fecerit : quod si credis, impius non eris, et oblivisceris Persas, et noster eris.

X. At enim ait Apostolus : « Non est nobis colluctatio » adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates¹, » qui ad amorem proprii fastus et honoris voluntate impia declinando, animis piis reditum invidcant. Sed hoc interest inter vestram opinionem et nostram fidem, quia vos eosdem principes ex sua propria quadam natura exortos, quam Deus nec genuerit nec fecerit, sed habuerit æterna vicinitate contiguam, adversus Deum belligerasse arbitramini, eique intulisse ante commixtionem boni et mali. Magnum primo necessitatis malum, quod illis substantiam suam affligendam perturbandamque, in errore commutandam atque oblivione sui penitus demergendam commiscere cogeretur, ut liberatore, correctore, emendatore, præceptore indigeret. Quod cernis quam stulte fabuloseque dicatur, quanto scelere impietatis obstringat. Nobis autem per christianam fidem persuasum est, non esse contrarium Deo qui summe est, nisi quod omnino non est : quidquid autem aliquo modo est, ab illo qui summe est habere ut quoquo modo sit, atque in suo genere bonum esse; sed alia magis esse, alia minus : atque ita omnia bona quæ a conditore Deo facta sunt, certis ac distributis gradibus ordinata partim locorum intervallis ac sedibus, sicut omnia corporalia; partim meritis naturalibus, sicut anima præponitur corpori : partim meritis præmiorum atque poenarum, sicut anima vel attollitur ad quietem, vel doloribus subditur. Ac per hoc illi principes, contra quos habere nos colluctationem dicit Apostolus, poenam peccatorum suorum priores patiuntur ut noceant: Nullus enim invidus ut alterum lædat, non sibi prior ipse tormento est. Nocent autem infirmioribus

¹ Ephes. vi, 12.

fortiores : nam nullus alterum superat, nisi quo est potentior : sed tamen ipsi infirmiores sunt principes iniqui in præsentī, quam si in statu pristino atque justitia permanerent. Interest autem unde sit quisque alio fortior; utrum corpore, ut equi hominibus; an animæ natura, ut rationale irrationali; an affectione animi, ut virtuosus injusto, an ordine potestatis, ut imperator milite aut provinciali. Potestas autem a summa Dei potestate omnino dari creditur; sæpe etiam deterioribus in meliores, id est, iniquis in eos qui vel jam tenent justitiam, vel ad eam tenendam pervenire nituntur : ad hoc enim datur, ut probati per patientiam manifesti fiant¹, vel sibi ad spem, vel aliis ad imitationem. « Scientes, inquit Apostolus, quoniam » tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, » probatio spem². » Ex quo genere certaminis est, cum homo fidelis adversus principes et potestates prævaricatorum angelorum, et adversus spiritualia nequitiae colluctatur³; cum illi accipiunt tentandi potestatem, ille præcepta tolerandi : ex quo fit, ut in re inferiore superent, in potentiore superentur : superant plerumque corpus infirmius, et mente firmiore superantur. Contra vim quippe eorum patientia pugnatur contra insidias prudentia; ut ad perniciosam consensionem nec cogendo nos flectant, nec fallendo decipiant. Quoniam vere virtus et sapientia Dei est, per quam facta sunt omnia; propterea in his quæ facta sunt, cum superiora ad inferiora declinant, ubi est omne peccatum et omne quod dicitur malum, vis imitatur virtutem, et fallacia sapientiam : cum vero ea quæ declinaverant, recurrunt et redeunt, magnanimitas virtutem, doctrina sapientiam imitatur. Ipsum etiam Deum Patrem peccantes imitantur impia superbia, justi pia liberalitate. Spiritum denique sanctorum iniquorum cupiditas, rectorum

¹ I Cor. xi, 19. — ² Rom. v, 4. — ³ Ephes. vi, 12.

charitas imitatur : utrique tamen ab imitatione Dei, a quo et per quem et in quo naturæ ipsæ factæ sunt, recedere, sed illi vitiosa, illi laudabili. Nec mirum si quando proficientes deficientesque confligunt, imitatio deficientium a proficientium imitatione superatur : illi enim elatione præcipitantur, isti humilitate consurgunt.

Si autem movet, cur mente fortiores infirmiores sint corpore : non est mirum, ut peccatorum remissione liberati, mortalitate corporis exerceantur, cujus immortalitate coronabuntur. Non enim facile supplicium devitatur, nisi ille qui eo solvitur, meritis vicerit. Unde Apostolus : « Si autem Christus in vobis, corpus quidem mortuum » est propter peccatum, spiritus autem vita est propter » justitiam. Si autem Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum » Christum ex mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit » Jesum Christum ex mortuis vivificabit et mortalia cor- » pora vestra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis¹. » Animus igitur mortalem propter supplicium peccati carnem gerens, si commutatus in melius, non secundum mortalem carnem vixerit; et ipsam in melius commutat, et immortale corpus habere merebitur : sed hoc in fine, quo novissima inimica destruetur mors, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem : non fabuloso illo globo vestro ; sed ea mutatione de qua dicit : « Omnes resur- » gemus, sed non omnes immutabimur. » Cum enim expressisset dicens : « Et mortui resurgent incorrupti, et » nos immutabimur² : » tunc contexendo subjunxit, ostendens qualem diceret immutationem, et ait : « Oportet » enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mor- » tale hoc induere immortalitatem. » Quæstionem quippe tractabat de corpore resurgentium, quam sic posuerat. « Sed dicet aliquis : Quomodo resurgent mortui ? quo au-

¹ Rom. viii, 10. — ² I Cor. xv, 26.

tem corpore venient ? » Lege itaque totum ipsum locum pia cura intentus, non pertinaci contentione turbatus ; et ingenium tuum Deo adjuvante, nullo explanatore desiderato, nihil aliud quam id quod dico reperies : et tunc ad illud quod tractare institueramus animum revoca, et vide jam, si potes, non hoc me dicere, quod justi contra nihil pugnant, sed contra eas substantias quæ defecerunt non stando in veritate.

XI. Deficere autem non jam nihil est, sed ad nihilum tendere. Cum enim ea quæ magis sunt, declinant ad ea quæ minus sunt, non illa in quæ declinant, sed illa quæ declinant deficient, et minus esse incipiunt quam erant : non quidem ut ea sint ad quæ declinaverunt, sed pro suo genere minus. Non enim cum animus ad corpus declinat, corpus efficitur ; sed tamen defectivo appetitu quodam modo corporascit : ita et angelica quædam sublimitas, cum magis delectata est suo dominatu in se ipsa, ad id quod minus est inclinavit affectum, et minus esse cœpit quam erat, et pro suo gradu tetendit ad nihilum. Quanto enim quæque res minus est, tanto vicinior nihilo est. Cum autem isti defectus voluntarie fiunt, recte reprehenduntur, et peccata nominantur. Cum autem sequuntur istas voluntarias defectiones incommoda, molestiæ, dolores, adversitates, quæ omnia contra voluntatem patimur ; recte utique peccata vel suppliciiis puniuntur, vel exercitationibus diluuntur. Quæ si animo sereno intueri velis, profecto desines accusare naturas, atque ipsas in crimen vocare substantias. Si quid autem de hac re copiosius explicatiusque desideras, lege tres libros nostros qui inscribuntur : De libero arbitrio, quos in Campania Nolæ poteris invenire apud Paulinum nobilem Dei famulum.

XII. Nunc vero meminisse debeo, epistolæ me tuæ, quamvis multo longiore, tamen epistola respondere. Ideo

quippe in aliis non tacui, ne ubique cogar eadem dicere. Sed promiseram ex litteris tuis tibi persuadere, quam falsa credideris, et quam vera sit fidei catholicæ assertio. Certe enim omnis inter nos discretio est, quod vos substantiam quamdam malum esse dicitis: nos vero non substantiam, sed inclinationem ab eo quod magis est, ad id quod minus est, malum esse dicimus. Audi igitur idipsum. Ponis enim in epistola, et dicis de anima, quod carnis permixtione ducatur ad peccatum, non propria voluntate: atque ibi statim, credo cum videres, si ita est, subveniendum esse ab omnipotente Deo prorsus omni animæ, nullamque omnino debere damnari, quoniam non voluntate peccaret, quo constituto everteretur sententia quam Manichæus de suppliciis animarum etiam de lucis parte venientium terribiliter personat; vigilantissime subjecisti dicens: «At si cum se ipsam cognoverit, consentiat malo, et non se armet contra inimicum, voluntate sua peccavit.» Bene quidem quod aliquando confiteris fieri posse ut sua voluntate anima peccet: sed cui tandem malo si consentiat, voluntate sua peccat? Ei certe quod substantiam dicitis esse.

XIII. At ego jam tria quædam video: tu quoque, ut opinor, mecum vides. Anima enim consentiens malo, et ipsum malum cui consentitur, duo sunt; tertia est autem ipsa consentio: non enim et hanc esse animam dicis, sed animæ. Horum igitur trium, ecce anima substantia est: malum etiam illud, cui anima consentiendo voluntarie peccat; ex vestra opinione substantia est: quæro igitur quid sit ipsa consentio, utrum ipsam substantiam, an in substantia esse dicatis. Si enim substantiam esse dixeris, non jam duas substantias, sed tres opinaberis. An propterea duas, quod animæ consentio, qua consentit malo, ejusdem substantiæ est cujus ipsa anima? Jam ergo quæro,

mala-ne an bona sit ista consentio. Si bona est, non utique peccat anima, cum consentit malo. Non solum autem veritas clamat, sed tu quoque scribis, tunc eam voluntate peccare. Mala est igitur ista consentio, ac per hoc etiam animæ substantia; si et animæ substantia est, et utrumque una substantia. Vides-ne quo coactus es, ut animam et illud malum, non jam unam substantiam bonam, alteram malam, sed duas malas esse perhibeas? Hic fortasse conaberis consentionem culpabilem non animæ tribuere quæ consentit malo, sed ipsi malo cui consentit; ut hoc modo possint esse duæ substantiæ, una bona, altera mala, cum anima de parte boni esse dicitur; consentio vero ejus qua consentit malo, et malum ipsum cui consentit, simul ex alia parte constituitur, et anima malæ substantiæ utrumque deputatur. Quis absurdius deliraverit? Non enim anima consentit, si non est ejus consentio: ipsa autem consentit; ejus est igitur. Porro si ejus est consentio, et mala est ista consentio; ejus est hoc malum. Nam si et hoc malum illius mali est cui anima consentit, non habebat necesse hoc malum prius quam ei consentiret anima. Quale igitur bonum est anima, cujus adventu vel duplicatur illud malum, vel ut mitius dicamus, augetur?

XIV. Deinde si substantia est ista consentio, quam malam esse constat, invenimus esse in animæ potestate ut aliqua substantia mala vel sit vel non sit: quandoquidem ista consentio in animæ potestate est. Nam si non est; non ergo sua voluntate consentit. Tu autem pro hac consentione, voluntate sua peccare dixisti. Habet ergo anima, ut dixi, in potestate, ut quædam mala substantia vel sit vel non sit. Quid est autem aliud substantia quam natura? Erit ergo aliqua natura quæ nec animæ naturalis sit, quoniam si nolit, non erit; nec illi malo cui anima

voluntate consentit : non enim potestis dicere naturale malum esse gentis tenebrarum, quod ibi aliena voluntate instituitur, hoc est animæ voluntate. Cui ergo naturæ deputabitur ista natura, id est, ista consensio, si natura est quæ neque animæ, neque tenebrarum genti naturalis est, nisi ut contra Manichæum disputes, non duas, sed tres esse naturas? Quia et si aliquando fuerunt duæ, nunc tamen jam posteaquam exorta est ista consensio, tres utique factæ sunt. Quam sane tertiam, quæ nata est ex anima consentiente, et ex malo cui consentit, quasi utriusque filiam cogere dicere : sed cum ex duabus naturis nata sit, quarum altera bona est, altera mala, quæro cur non aliquod neutrum natum sit. Sicut enim ex equo et asino quod nascitur, nec equus nec asinus est : ita quod de bona natura et mala natum est, si et ipsa natura est, nec bona nec mala esse debebat. Tu autem consensionem malam esse confiteris : dicis enim tunc animam voluntate sua peccare, dum consentit malo. An forte naturam bonam et naturam malam quasi duos sexus, masculinum et foemininum esse arbitraris ; ut quemadmodum ex masculo et foemina non aliquid neutrum, sed aut masculus aut foemina gignitur, sic ex bono et malo non aliquid tertium, quod nec bonum esset nec malum, sed alterum malum esse contendas natum? Quod si ita est, ubi est illa victrix animæ natura? Ita-ne separata est¹, ut non alterum bonum potius nasceretur? Deinde non vides te sexus diversos jam dicere, non naturas. Nam si inter bonum et malum naturarum esset diversitas, non oriretur ex utroque nisi aliquid tertium, quod nec bonum posset esse nec malum : aut certe sterilis esset ipsa commixtio, nec inde tertia substantia pararetur. Si enim ex illis animalibus quæ supra commemoravi, cum sibi miscentur, nihil aliud quam mulus vel mula

¹ Forte superata.

gignitur, quod neque hoc, neque illud sit : quanto magis ita fieri oportuit in tam magna et summa diversitate boni et mali? Aut si nulla ex eorum commixtione nova natura existeret, mala non esset ; etiam si bona esse non posset. Restat igitur ut tam incredibilia deliramenta vitare nequeamus, nisi illam consensionem, quam constat malam esse atque culpabilem, fateamur non esse substantiam, sed in aliqua substantia esse dicamus.

XV. Deinde in qua substantia sit, diligentissime requiramus. Quanquam cui non manifestum sit, ut sicut suasio non sit nisi in suadente, ita consensionem non esse nisi in consentiente natura? Anima ergo cum consentit malo, ipsa substantia est, consensio vero ejus non est substantia. Jam cernis, ut arbitror, in qua substantia sit, id est, in anima esse istam consensionem profecto vides, quam consensionem peccatum esse, ac per hoc malum esse non dubitas. Ex quo jam intelligis fieri posse, ut in bona substantia, sicuti est anima, sit aliquid malum quod non est substantia, sicuti est ista consensio, ex quo malo appelletur etiam anima mala. Peccatrix enim utique mala est : peccat autem, cum consentit malo. Una igitur eademque res, id est, anima, in quantum substantia est, bona est ; in quantum autem habet aliquid mali quod non est substantia, id est, consensionem istam, in tantum mala est. Non enim ex profectu, sed ex defectu habet hanc consensionem. Deficit quippe cum consentit malo, minusque jam esse, ac propterea minus valere incipit, quam valebat dum nulli consentiens in virtute consisteret ; tanto utique deterior, quanto ab eo quod summe est ad id quod minus est vergit, ut ipsa etiam minus sit. Quanto autem minus est, tanto utique fit propinquior nihilo. Quod enim minus quoque fit, eo tendit ut non sit omnino : quo quamvis non perveniat ut penitus pereundo nihil sit, manifestum est

tamen quemlibet defectum exordium esse pereundi. Aperi ergo jam cordis oculos, et intueri, si potes, bonum aliquod esse quamlibet substantiam : et ideo malum esse defectum substantiæ, quia bonum est esse substantiam. Nec tamen omnem defectum esse culpabilem, sed solum voluntarium, quo anima rationalis ad ea quæ infra illam sunt condita, conditore suo deserto, declinat affectum : hoc est enim quod peccatum vocatur. Cæteri autem defectus qui non sunt voluntarii, vel pœnales sunt, ut peccata puniantur moderatrice summa atque ordinatrice justitia ; vel mensuris rerum infirmarum interveniunt, ut præcedentia succedentibus cedant, atque ita omnis temporalis pulchritudo vicibus suis atque suo genere peragatur. Sicut enim sermo peragitur quasi morientibus atque orientibus syllabis, quæ per morarum certa intervalla tenduntur, et spatiis suis impletis ordinata consequentium successione decedunt, donec ad finem suum tota perducatur oratio ; nec in ipsis decurrentibus sonis, sed in loquentis moderatione positum est, quantum producat corripiturque syllaba, vel qua specie litterarum singulæ suorum locorum momenta custodiant : cum ars ipsa quæ sermonem facit, nec sonis perstrepat, nec pervolvatur varieturque temporibus : sic ortu et occasu, decessu atque successu rerum temporalium, certis ac definitis tractibus, donec recurat ad terminum præstitutum, temporalis pulchritudo contextitur. Quæ non ideo mala est, quia in spiritalibus creaturis possumus intelligere mirarique meliora : sed habet proprium in suo genere decus, atque insinuat bene viventibus summam Dei sapientiam, in alto secretam, supra omnes temporum metas, fabricatricem ac moderatricem suam.

XVI. Age, nunc attende illud quod dicebas malum, cui anima consentiendo voluntarie peccat, utrum substantia sit aliqua, an vero nec ibi possis accusare substantiam.

Quæro enim, quid alliciat animæ consensionem, an irruat illa cassatim, et propterea consentire dicatur, quia ejus aliqua delectatione movetur ad fruendum. Quod si ita est, non est consequens ut propterea malum dicatur, quia non recte diligitur. Si enim ostendero amari aliquid male, ubi non amati, sed amantis culpa teneatur ; profecto fateberis cujusque rei speciem non esse continuo vitiosam, quia vitiose in eam consensio cupientis illabitur. Quod quantum me adjuvet, post apparebit. Sed ut ostendam quod pollicitus sum, quid potius eligam, cum me rerum copia circumfluat ? Quid, inquam, potius eligam, quam id quod nos ut creaturam laudamus cœlestem, vos autem ut portionem ipsius Creatoris adoratis ? Quid enim inter cuncta visibilia isto sole præclarior ? At si quisquam ejus lucem immoderatus concupiscat, infert¹ suis oculis bella iurgiorum, si aliquam potestatem nactus qua possit implere quod appetit, domos eorum oppositas suis fenestris apertis intuetur, quominus sol penetralia ejus cœlo apertiore perfundat. Numquid ergo solis est vitium, quia ille lucem istam sic dilexit, ut eam luci justitiæ præponere auderet, et volens lumen oculorum carnalium abundantius excipere in habitaculum corporis, januam cordis et aciem mentis contra lumen claudere æquitatis ? Vides ergo amari posse rem bonam, amore non bono. Quapropter, cum tu malum dicas cui consentiendo anima peccat ; ego bonum dico in genere suo, sed tale bonum cui animam quo est melior consentire non deceat. Cum enim sit ipsa corpore superior, Deumque habeat se superiorem, quamvis in ordine suo natura corporis bona sit, peccat tamen anima, et peccando fit mala, si consensionem dilectionis quam superiori Deo debet, inferiori corpori adjungat.

XVII. Quod si dicis, non eam vocare te consensionem

¹ Forte infert vicinus.